

Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartementet

Postboks 8036 Dep,
0030 Oslo

Vår ref: 2010/27

Deres ref:

Dato:14/6 2010

HØRING; NOU 2009: 21 Adopsjon – til barnets beste

Grunnen til at Bioteknologinemnda velger å delta i denne høringen er at den omtaler vurdering av foreldres egnethet og andre vilkår for adopsjon, samt surrogati. Høringsfrist var 20. mai, men Bioteknologinemnda hadde et møte om surrogati den 8.juni og nemndsmøte påfølgende dag. Vi er derfor takknemlig for utsettelse slik at vi kan avgi høringssvaret med bakgrunn i hva som kom frem på dette møtet.

Bakgrunn

For å få assistert befruktning (IVF, *in vitro* fertilisering) i Norge betalt av det offentlige, skal parets egnethet som foreldre vurderes samtidig som de utredes for assistert befruktning. Før Staten går inn og bistår, ønsker den å sikre at foreldrene er egnet til å bli foreldre fordi det hviler et ansvar på den som starter behandlingen, for at det tas hensyn til det kommende barnets beste. Nemnda påpeker at vurdering av vilkår for assistert befruktning og dermed surrogati også blir en viktig del av evalueringen av bioteknologiloven.

NOU 2009:21 viser utviklingen når det gjelder trender i adopsjonsmarkedet. Nordmenn er blant de ivrigste etter å adoptere vurdert etter antall adopsjoner og innbyggertall. Utredningen synliggjør at de fleste underkjennelser av adoptivforeldre skyldes helse eller alder, noe som også er grunner til at par ikke kan få egne barn og ønsker assistert befruktning. I tillegg til å vurdere stabil økonomi og levekår for barnet, har noen land ytterligere kriterier som gjør at eksempelvis single eller homoseksuelle/lesbiske ikke kan adoptere. Vi ser derfor at enkelte som ikke tilfredsstill kriteriene for adopsjon, i stedet forsøker å få barn med assistert befruktning. For andre par er det å få eget avkom førstevalget og adopsjon andrevalget for å få barn.

Det er kommunens barneverntjeneste som skal utføre vurderingene for adopsjon, og ventetiden på dette kan være opptil ett år. Fastlegen kommer inn på et senere tidspunkt. Denne praksisen gjør at det er store variasjoner i behandlingen av søkerne og at anking av avslag som er begrunnet med helse, kunne vært unngått om fastlegens vurdering hadde foreligget tidligere. Dette gjør at adopsjonsprosessen kan ta flere år og oppfattes som frustrerende (6.3 og 6.4 side 83–85 samt 17.3 side 207–211).

Ved oppstart av behandling av barnløshet, går staten aktivt inn, og i den forbindelse ønsker den å forsikre seg om at foreldrene er egnet av hensyn til det kommende barnet. Ved surrogati i utlandet har man ikke en slik kontroll. Ved adopsjon skjer det en nøye vurdering av foreldrenes egnethet, og

denne ligner på vurderingen som kommende foreldre gjennomgår før oppstart på behandling med assistert befruktning.

Vurderingen av kommende foreldre ved adopsjon er mer omfattende enn av dem som søker om assistert befruktning i Norge. Gjøres behandlingene i utlandet, stiller vi spørsmål om det gjøres noen vurdering av parets eller personens egnethet før behandlingen starter.

Surrogati

NOU 2009:21 har egne kapitler som omtaler surrogati. Surrogati er et av de mest kontroversielle områdene innen feltet assistert befruktning. Her står de etiske dilemmaene i kø. Utredningen synliggjør noen av disse dilemmaene ved surrogatmorvirksomhet i utlandet koblet opp mot adopsjon. Surrogati er omtalt spesielt ut i fra at barnets mor er den som føder barnet, ikke bare i Norge, men også når barnet blir født i utlandet. Derfor må barnet adopteres (9.4.6. side 126–128). I utredningen henviser utvalget til Farskapsutvalget (NOU 2009:5) som også uttalte seg om surrogatmorvirksomhet. Farskapsutvalget mente at stebarnadopsjon vil være egnet til å etablere foreldreskap der et par har benyttet assistert befruktning i utlandet i form av surrogatmor, og hvor bare den ene av dem derfor er rettslig forelder til barnet. Det påpekes at dette krever at surrogatmor er kjent og at det gjennomføres en skikkelig adopsjonsprosess som sikrer at alt har gått rett for seg. Dersom det er snakk om bruk av donorsæd og donoregg eller surrogatmorens egg, vil det være en adopsjon av et barn uten biologisk tilknytning til den ene av de kommende foreldre. Siden regler for adopsjon er strenge, prosessen meget tidkrevende og kostnadene nesten sammenlignbare kan derfor reglene for adopsjon drive utviklingen i den ene eller andre retningen.

Vi ser imidlertid at det ikke er uvanlig at kommende mors egne egg er benyttet. Dersom kommende juridisk fars sæd er benyttet, vil det være snakk om stebarnadopsjon for kommende mors vedkommende avhengig av om mor er definert som den som føder barnet i vedkommende land. Det påpekes av Adopsjonsutvalget at de ikke er enig med Farskapsutvalgets forslag om at adopsjon fra surrogatmor skal prioriteres og ha en enklere behandling. Adopsjonsutvalget påpeker at «sakens karakter og internasjonale forankring gjør at det må stilles omfattende krav til denne saksbehandlingen». Likevel er adopsjonsutvalget «enig i at det ikke bør gjelde de samme krav til søkers alder og helse som ved adopsjon av ukjente barn, men finner samtidig at det bør gjelde noenlunde samme krav til vandel».

I denne sammenheng savnes en diskusjon om surrogatmor alltid skal ha vetorett i en slik adopsjonssak etter norsk rett. Hva om hun plutselig skulle ombestemme seg og ville beholde barnet? Hvilke rett har far? Dersom mor har donert egget, gir det henne en lik rett til barnet som en far eller sæddonor i denne prosessen? Dette er tema Bioteknologinemnda vil drøfte mer under sitt arbeid med eggdonasjon og surrogati under revideringen av bioteknologiloven.

Bioteknologinemndas konklusjon

Bioteknologinemnda ønsker å påpeke at det er problematisk at det tar så lang tid i Norge for å bli godkjent som adopsjonsforeldre. Det bør utarbeides retningslinjer for innhenting av sosialrapport og helse rapport som kan effektivisere prosessen betydelig. Det gjør ikke saken enklere at saksbehandlingen varierer med hvor du bor. Dette vil, sammen med at ferre barn er til adopsjon, virke inn på utviklingen av alternative tilbud for å få barn i et gjennomkommersialisert internasjonalt marked. Dermed kan flere ønske å benytte surrogatmor fordi dette er «enklere». Bioteknologinemnda vil derfor på det sterkeste anbefale at Barne- og likestillingsdepartementet ser på adopsjonsprosessen og effektiviserer denne slik at utredningstiden går drastisk ned. Samtidig må det sørges for at saksbehandlingen blir mer ensartet over hele landet

Bioteknologinemnda ser at det kan hevdes å være viktige prinsipielle forskjeller mellom surrogati og adopsjon. Det kan hevdes å være en fundamental forskjell på den klassiske adopsjonssituasjonen hvor et barn behøver nye foreldre og surrogatisituasjonen hvor et barn er bestilt fra sine kommende foreldre. Likevel er det slik at surrogati under norsk lov er forbudt, og skjer det i utlandet vil det komme inn under adopsjonslovgivningen.

Bioteknologinemnda ønsker ikke at noen barn gjennom lovgivningen skal gis forrang fremfor andre i adopsjonsprosessen. Barna skal sidestilles uavhengig av hvorledes de er kommet til verden. Surrogati er et av de mest kontroversielle områder innefor assistert befruktning. Å gi barn av surrogatmødre en forrang vil kunne understøtte denne formen for assistert befruktning, en metode som er forbudt i Norge. Av respekt for norsk lov, virker det lite klokt å forsøke å skreddersy lovverket for ”illegale” handlinger foretatt i utlandet.

Bioteknologinemnda vil i forbindelse med evalueringen av bioteknologiloven drøfte surrogati som metode, om det er riktig eller galt å tillate surrogati og hvilke konsekvenser det eventuelt kan medføre om surrogati skulle bli en lovlig metode for assistert befruktning i Norge. Det er viktig at norske myndigheter tar stilling til hvordan de skal forholde seg slik at det blir forutsigbart og klart hva man kan forvente seg om man starter opp en prosess for å få barn med en surrogatmor i utlandet med eller uten bruk av egne kjønnsceller.

Med vennlig hilsen

Lars Ødegård, leder

Sissel Rogne, direktør

Vedlegg; utdrag fra Adopsjonsutvalget

Vedlegg:

Utvalget referer og drøfter Farskapsutvalgets synspunkter på følgende måte:

«Når barna kommer til Norge med en rettslig forelder, vil de ha en manglende eller uklar rettslig tilknytning til den biologiske farens ektefelle eller samboer. Det vil være i barnets interesse at de juridiske uklarheter blir avklart, og at det blir etablert en stabil, rettslig forbindelse til den andre voksenpersonen som kommer til å være barnets sosiale forelder. Dette vil skape klarhet og forutberegnelighet for barnet og foreldrene.

Ved å søke om stebarnsadoptsjon, vil saksforholdet undergis en vurdering fra adopsjonsmyndigheten med sikte på å ivareta interessene først og fremst til barnet, men også til de andre partene i saken. Adopsjonen må anses å være til gagn for barnet før bevilling kan gis, jf. adopsjonsloven § 2. (...)

Utvalget understreker at det ved å legges til rette for stebarnsadoptsjon, gis en løsning som vil sikre barnet en varig, juridisk tilknytning til begge personer som er ment å være foreldre i fremtiden. Stebarnsadoptsjon vil utelukke uforutsette komplikasjoner ved dødsfall eller samlivsbrudd og også saksanlegg fra surrogatmoren, eller at personen som ikke er juridisk forelder angrer og ønsker å avslutte sitt foreldreskap. En stebarnsadoptsjon vil dermed legge til rette for forutberegnelighet og stabilitet for barnet, noe som utvalget framhever som viktige verdier under drøftelsene i kapittel 3.

Utvalget vil påpeke at grundigheten som ligger i en formell adopsjonsbehandling, tjener barnets interesser. Det kan like fullt stilles spørsmål ved om vilkårene for å gjennomføre stebarnsadoptsjon når barnet er planlagt inn i familien, bør lempes noe. Momentene om hva som er til gagn for barnet, må nødvendigvis vektlegges ulikt i saker hvor barnet er planlagt inn i familien og det i realiteten ikke finnes noen annen forelder, enn i stebarnsadoptsjonssakene hvor barnet allerede har to foreldre. Dette er allerede gjort gjeldende i praksis, se nærmere punkt 11.9.5.» [7](#)

Farskapsutvalget legger til grunn, i tråd med den praksis som er utviklet i Bufdir, at søker må opplyse identiteten til surrogatmor:

«Noen foreldre ønsker ikke å oppgi identiteten til surrogatmoren. Det er etter utvalgets syn vanskelig å tenke seg at det inngås avtaler om surrogatmorskap, som gjerne følges av vederlag, hvor partene bosatt i Norge ikke har kunnskap om surrogatmorens navn, adresse osv. Barn fødes som regel på klinikker hvor kvinnens personalia registreres i forbindelse med fødselen. At det er mulig å få utstedt en fødselsattest med navnet på «de norske foreldrene», tilsier ikke rent faktisk at navnet på kvinnen som har født barnet i realiteten er ukjent. Dersom overføring av morskap eller farskap er overført av utenlandsk rettsinstans, vil navnene på de opprinnelige foreldrene nødvendigvis framkomme av rettsdokumentene.

Utvalget legger til grunn at morskap i disse tilfellene under enhver omstendighet er kjent for barnets biologiske far, og at vedkommendes ønske om at kvinnen som har født barnet skal være ukjent, er styrende for valget om ikke å oppgi hennes identitet. [7](#)

For utvalget er det ikke akseptabelt å skulle legge til grunn at et barn ikke har noen kjent mor i disse tilfellene, for deretter å gjennomføre en adopsjonsprosess. Disse tilfellene skiller seg fra tilfellene hvor ektefelle/partner gis adgang til stebarnsadoptsjon etter at assistert befruktning har skjedd ved donasjon fra anonym sædgiver i utlandet. Surrogatmor er i henhold til norsk lovgivning barnets mor og skal derfor forspørres, mens sæddonor i henhold til barnelovens § 9 femte ledd ikke

kan ilegges farskapet og derfor heller ikke skal forespørres før en adopsjon. Ved bruk av surrogatmor har barnet en kjent mor, men søker velger å holde opplysningen om hvem dette er tilbake fra myndigheten. Ved bruk av anonym sæddonor kjenner mor ikke identiteten til donor og kan derfor heller ikke oppgi denne.

Å skulle akseptere anonyme morskap, vil stå i direkte motsetning til annen lovgivning som går i retning av større åpenhet både om adopsjon og assistert befruktning, og ikke minst barnets rett til å få kunnskap om sitt biologiske opphav.

Dersom nordmenn som inngår avtaler om surrogatmorskap i utlandet, ønsker å gjennomføre stebarnsadoptsjon når de kommer hjem, forutsetter det at de gir opplysninger til adopsjonsmyndighetene om identiteten til kvinnen som har født barnet. Uten kjent identitet er det umulig for norske myndigheter å forsikre seg om at kvinnen faktisk har gitt et reelt samtykke.»

Adopsjonsutvalget er enig i at det må være et absolutt krav for adopsjon at surrogatmors identitet er kjent. Adopsjonsutvalget er således enig i at stebarnadoptsjon må være betinget av at biologisk mors, det vil si surrogatmors, identitet er kjent slik at hennes rettigheter etter blant annet adopsjonsloven kan ivaretas. Det må fremkomme klart i forskrift at dette er et krav fra myndighetenes side slik at partene innretter seg i forhold til dette før barnet tas med til Norge.

Der søker ikke oppgir identitet til biologisk mor, må søknaden avslås. Det er da umulig å vite om barnet er unnfanget og tatt med til Norge på legal måte og innhenting av samtykke/varsling er umulig. Det må være et overordnet hensyn at myndighetene så langt råd er sikrer at barnet ikke er blitt til som følge av menneskehandel eller på andre måter som er ulovlige og uetiske.

Farskapsutvalget forutsetter videre at det må foreligge nødvendige samtykker fra surrogatmor:

«Det faktum at barnet er født i et annet land, medfører at det i saksbehandlingen må legges særlig vekt på å klarlegge alle fakta rundt barnets tilblivelse og ankomst til Norge, slik at det sikres at opprinnelige mor og/eller rettslig far har inngått alle avtaler frivillig, og at barnet ikke har vært gjenstand for kidnapping og/eller handel.

Adopsjonsloven oppstiller krav om samtykke fra foreldre med foreldreansvar. Dersom det ikke skulle kreves samtykke, vil det kunne åpne for at det ikke gjøres nok for å klarlegge omstendighetene omkring utenlandsfødtes foreldretilknytning, og at barn kan adopteres til tross for at de opprinnelige foreldrene ikke ønsker det. For å gjennomføre adopsjon i Norge, må det være utelukket at barn født i utlandet er tatt til Norge for adopsjon uten de opprinnelige foreldrenes uttrykkelige samtykke. Kvinnen som har født barnet, må derfor i alle tilfeller samtykke til at barnet skal adopteres. Dette må også gjelde når barnet er født av en surrogatmor.

Dersom bare den ene av foreldrene har foreldreansvaret, vil det være tilstrekkelig med bare dennes samtykke. En kvinne som har født et barn, regnes som mor og vil normalt inneha foreldreansvar for barnet. Er hun gift, har hun foreldreansvaret sammen med sin ektefelle. Etter norsk rett er det tilstrekkelig med en avtale mellom partene for å overføre foreldreansvaret mellom foreldrene eller avtale at den ene, for eksempel faren, skal ha foreldreansvaret alene. Avtalen må registreres i folkeregisteret for å være gyldig.

Etter norsk rett vil en utenlandsk avgjørelse om å overføre foreldreansvaret til faren alene normalt anerkjennes. Dersom det kan dokumenteres at surrogatmoren har overført foreldreansvaret til

barnets far på en rettsstiftende måte etter intern rett, vil det være tiltrekkelig at faren alene gir samtykke til adopsjon. Et samtykke til adopsjon kan først gis to måneder etter barnets fødsel. Overføringen av foreldreansvaret og en positiv uttalelse om adopsjon, kan etter gjeldende rett gis umiddelbart etter fødselen”.